

Resultaten Lokale Politici Survey 2023

Hanne Tillemans, Marthe Walgrave, Anouk Luypaert, Matthias Van Campenhout, Karolin Soontjens

Universiteit Antwerpen

Onderzoeksgroep Media, Middenveld & Politiek

Het INFOPOL-onderzoek Het INFOPOL-project onderzoekt politieke representatie in al haar facetten: Wat is de achtergrond van politici die lokaal actief zijn? Hoe kijken zij naar actuele thema's zoals de klimaatproblematiek? Hoe gaan ze om met en evalueren ze de traditionele media? Enzovoort.

De afgelopen jaren (in 2013, 2015, 2018 en 2022) namen we surveys en interviews af bij regionale en nationale politici in ons land (parlementsleden, ministers, partijvoorzitters). Het lokale niveau is echter ook cruciaal voor een goede politieke representatie, maar wordt over het algemeen minder onderzocht. We brengen daar graag verandering in en ondervragen sinds 2021 één à twee keer per jaar zoveel mogelijk lokale vertegenwoordigers. De vragenlijst die u in juni invulde, was de derde bevraging van lokale politici die we uitvoerden binnen dit overkoepelende INFOPOL-project.

In dit document rapporteren we enkele eerste resultaten van deze bevraging. De resultaten zijn beschrijvend; in de komende maanden willen we de data diepgaander analyseren en daarover rapporteren in wetenschappelijke tijdschriften. Het publicatieproces duurt vaak lang, maar alle resultaten zullen uiteindelijk verschijnen op de website van onze onderzoeksgroep: <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/m2p/>.

Onderzoekperiode Mei - juni 2023

Doelgroep Online vonden wij contactgegevens van 6.900 raadsleden, schepenen en burgemeesters uit alle Vlaamse gemeenten, steden en districten. Zij werden via e-mail uitgenodigd om onze vragenlijst in te vullen.

Responsgraad In totaal namen 1,124 van de 6.900 gecontacteerde politici deel aan dit onderzoek. De responsgraad bedraagt dus 16 procent. Het eigenlijke aantal respondenten in onze analyses ligt iets lager, mits niet alle politici de vragenlijst volledig invulden. Om de vragenlijst niet onnodig lang te maken, werden sommige vragen bovendien maar aan de helft van de politici gesteld.

Representativiteit Politici uit alle provincies en van alle ideologische strekkingen zijn vertegenwoordigd in dit onderzoek. Het merendeel van de respondenten zetelt als gemeenteraadslid. 7 procent van de respondenten is actief als burgemeester, 26 procent is actief als schepen. 37 procent is vrouw, 63 procent man. Gemiddeld zijn de respondenten reeds 13 jaar actief als politicus op het lokale niveau.

Vragen over dit rapport? Aarzel niet om te mailen naar karolin.soontjens@uantwerpen.be.

Resultaten van eerder onderzoek Neem zeker eens een kijkje op de website van onze onderzoeksgroep: <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/m2p/>

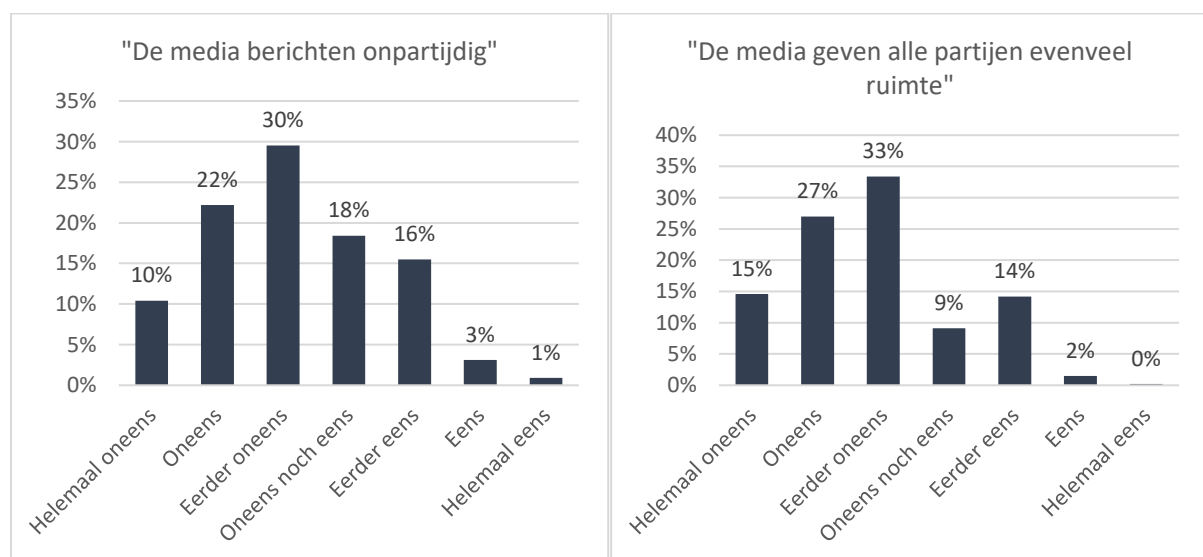
Hoe politici naar de traditionele media kijken

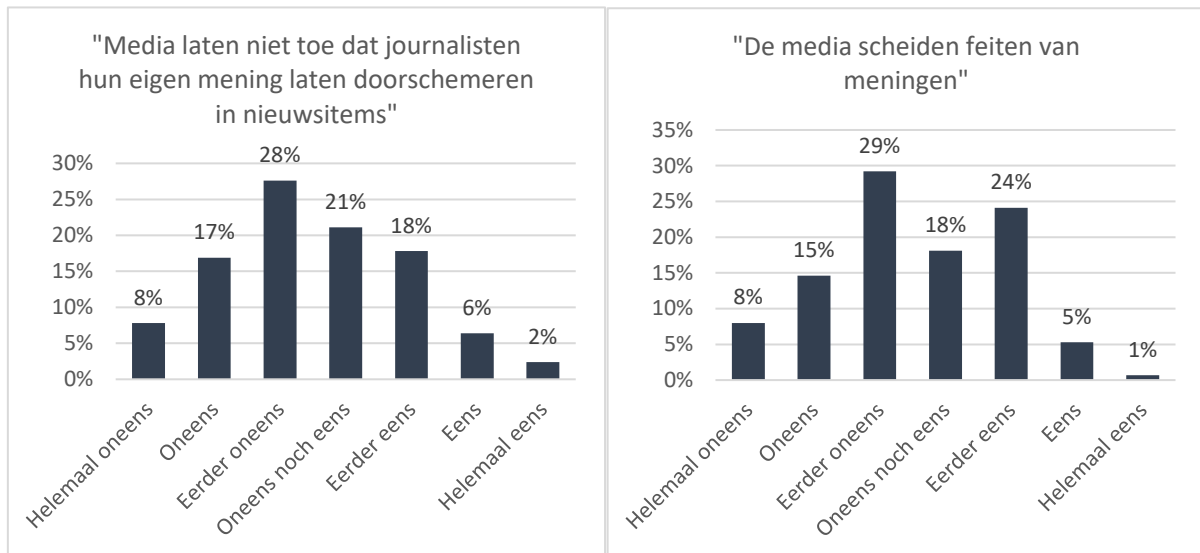
In dit onderzoek willen we eerst en vooral nagaan hoe lokale politici de traditionele nieuwsmedia beoordelen. Politici spelen immers een centrale rol in het mediaproces. Zelf fungeren ze als belangrijke bronnen van informatie, terwijl journalisten hen helpen om hun boodschappen naar de kiezer over te brengen. Het is dan ook essentieel voor een gezonde democratie dat deze relatie op vertrouwen berust. Eerdere onderzoeken toonden immers aan dat politici selectiever worden in hun contact met journalisten wanneer ze vermoeden dat er sprake is van partijdigheid. Bovendien uiten politici die weinig vertrouwen hebben in de media soms kritiek op die media, kritiek die op zijn beurt invloed heeft op het vertrouwen van burgers in de media en de democratie meer algemeen. Dit vertrouwen in de media is voor een groot deel gestoeld op percepties van onpartijdige en accurate journalistiek.

Om beter zicht te krijgen op de relatie tussen (lokale) politici en de traditionele media vroegen we politici om de partijdigheid van de Vlaamse nieuwsmedia te beoordelen. Concreet vroegen we hen om aan te geven in hoeverre ze het eens waren met vier stellingen. Uit **Figuur 1** blijkt dat lokale politici de media overwegend als partijdig ervaren. Hoewel de meningen verdeeld zijn, is het opvallend dat een meerderheid van de lokale politici (62%) het eerder/helemaal oneens is met de stelling dat de media onpartijdig berichten. Eenzelfde tendens zien we terug wanneer we politici meer concrete facetten van onpartijdigheid laten evalueren. Zo zien we dat driekwart het gevoel heeft dat nieuwsmedia niet alle partijen evenveel ruimte geven in hun berichtgeving.

Wanneer we politici vragen of media toelaten dat de eigen mening van hun journalisten doorschemert in hun berichtgeving zien we een minder duidelijk patroon (grafiek linksonder). 53 procent van de politici is het oneens met de stelling dat media dit niet zouden doen; een kleine meerderheid vindt dus dat de mening van journalisten wél doorschemert in hun berichtgeving. Tot slot zien we in de grafiek rechtsonder dat er bij politici ook veel verdeeldheid is in hun beoordeling van de media als het gaat om het scheiden van meningen en feiten in de berichtgeving. Opnieuw is een kleine meerderheid van 52 procent het oneens met de stelling dat media feiten en meningen scheiden. Samengevat zien we dat politici de media als redelijk partijdig beoordelen.

Figuur 1. Evaluatie partijdigheid traditionele media door lokale politici (N= 452)

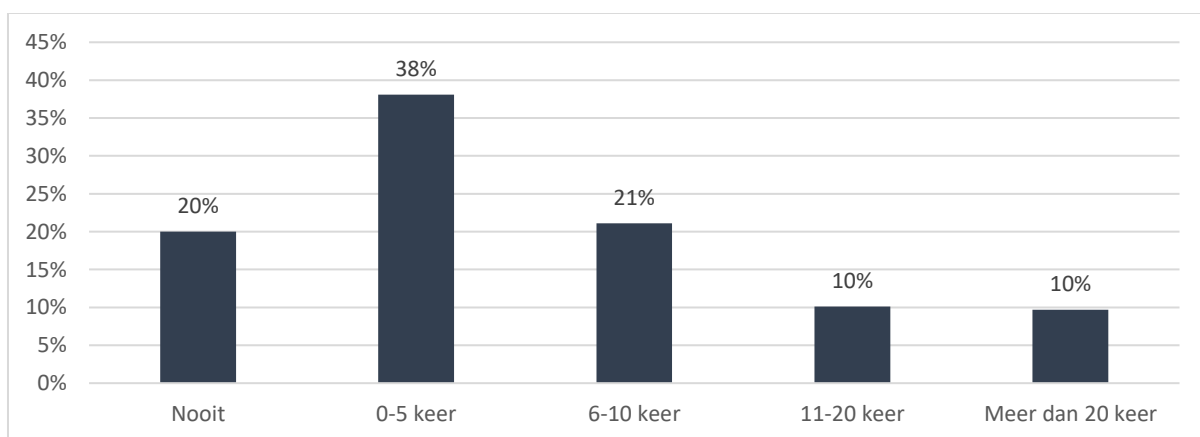

Wanneer we vervolgens inzoomen op verschillen tussen politici zien we dat linkse politici nieuwsmedia significant positiever evalueren op vlak van onpartijdigheid dan hun (centrum)rechtse collega's. Deze trend geldt voor alle eerder besproken stellingen met betrekking tot onpartijdigheid. Politici die zich eerder rechts of in het centrum van de klassieke ideologische schaal plaatsen, ervaren de media dus als partijdiger, meer vooringenomen, dan hun linkse collega's.

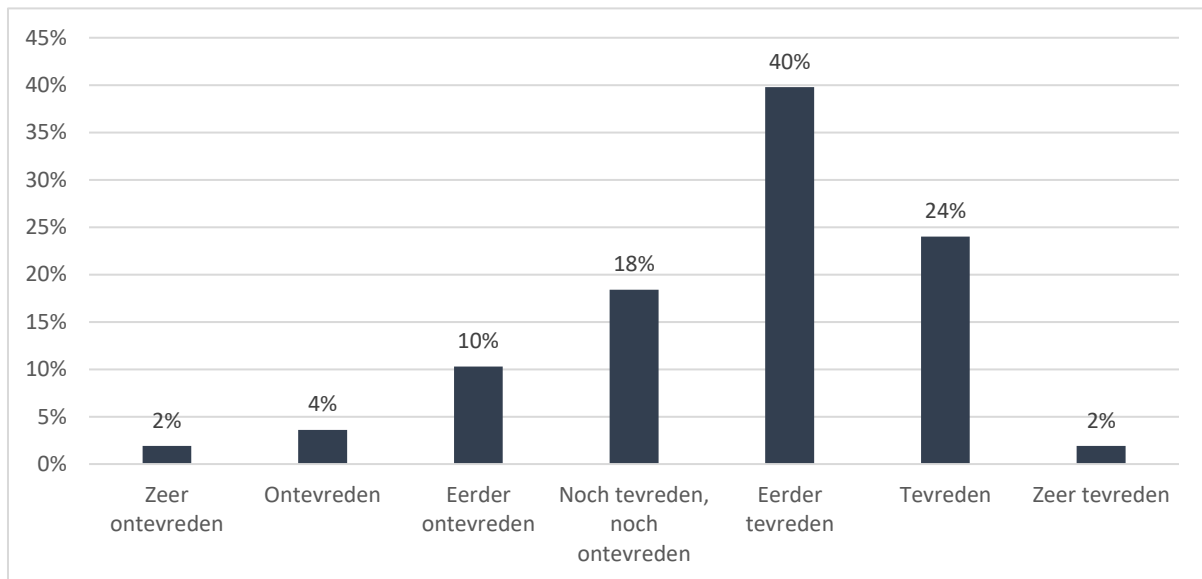
Naast de algemene beoordeling van nieuwsmedia werden politici ook gevraagd naar hun ervaringen met berichtgeving over henzelf. Hoe evalueren politici de media-aandacht die ze *zelf* kregen in de media? Aangezien de meeste politici het afgelopen jaar reeds het onderwerp waren van nieuwsberichten – 80 procent zo blijkt uit **Figuur 2** –, is het interessant om na te gaan hoe deze specifieke beoordelingen zich verhouden tot hun algemene mening over nieuwsmedia.

Figuur 2. Hoe vaak lokale politici het afgelopen jaar vermeld/aan het woord werden gelaten in Vlaamse nieuwsmedia (N= 454)

In tegenstelling tot de overwegend negatieve algemene beoordeling van politici met betrekking tot de onpartijdigheid van nieuwsmedia, zien we in **Figuur 3** dat politici over het algemeen positieve ervaringen hebben met mediaberichtgeving die over henzelf gaat. Een aanzienlijk percentage geeft aan eerder tevreden (40%) of tevreden (24%) te zijn. Slechts een kleine minderheid (6%) is (heel) ontevreden is over de manier waarop ze aan bod komen.

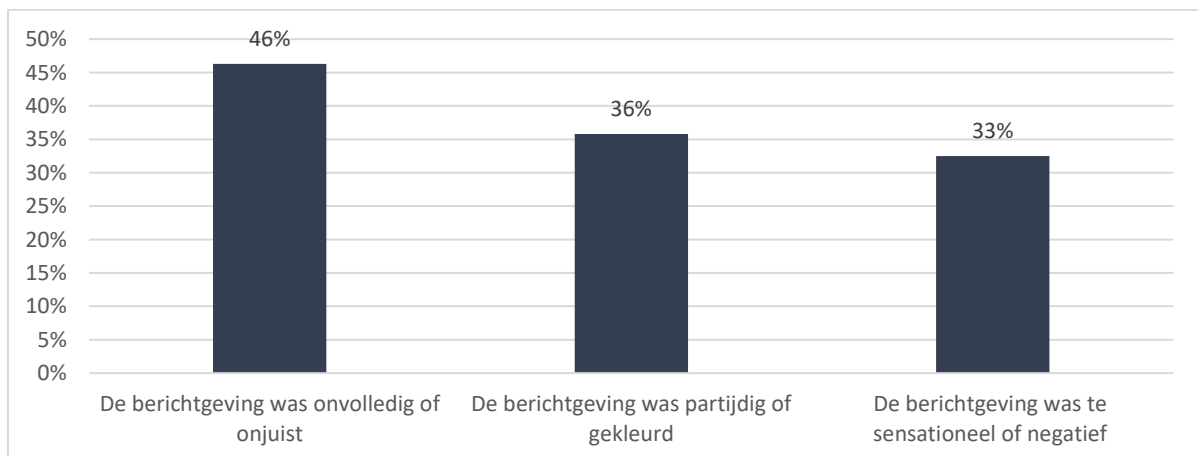
Figuur 3. Tevredenheid over de manier waarop politici aan bod komen in de nieuwsmedia (N= 259)

In tegenstelling tot de algemene items over partijdigheid in de Vlaamse pers, is er hier bovendien geen sprake van bepaalde partijen of politici die een negatievere ervaring hebben dan anderen. De tevredenheid over de weergave in de media lijkt dus niet samen te hangen met iemands ideologische voorkeur. Ook de hoeveelheid aandacht die politici krijgen in de media, blijkt opvallend genoeg geen invloed te hebben op de evaluatie van die berichtgeving.

Politici die (eerder) ontevreden zijn over de berichtgeving waarin zijzelf aan bod komen, werden gevraagd naar de redenen voor deze negatieve beoordeling. Uit de antwoorden blijkt dat partijdigheid vaak een reden is (voor 36% van de respondenten), alsook het feit dat berichtgeving als te sensationeel en negatief wordt ervaren (voor 33% van de respondenten). Maar vooral onvolledige of onjuiste berichtgeving blijkt een frustratie te zijn van ontevreden politici. Ook zien we dat vooral rechtse politici partijdigheid aanhalen als reden voor hun ontevredenheid met de media, wat in lijn ligt met de eerdere resultaten.

Figuur 4. Redenen voor ontevredenheid over nieuwsberichtgeving over zichzelf (N= 123)

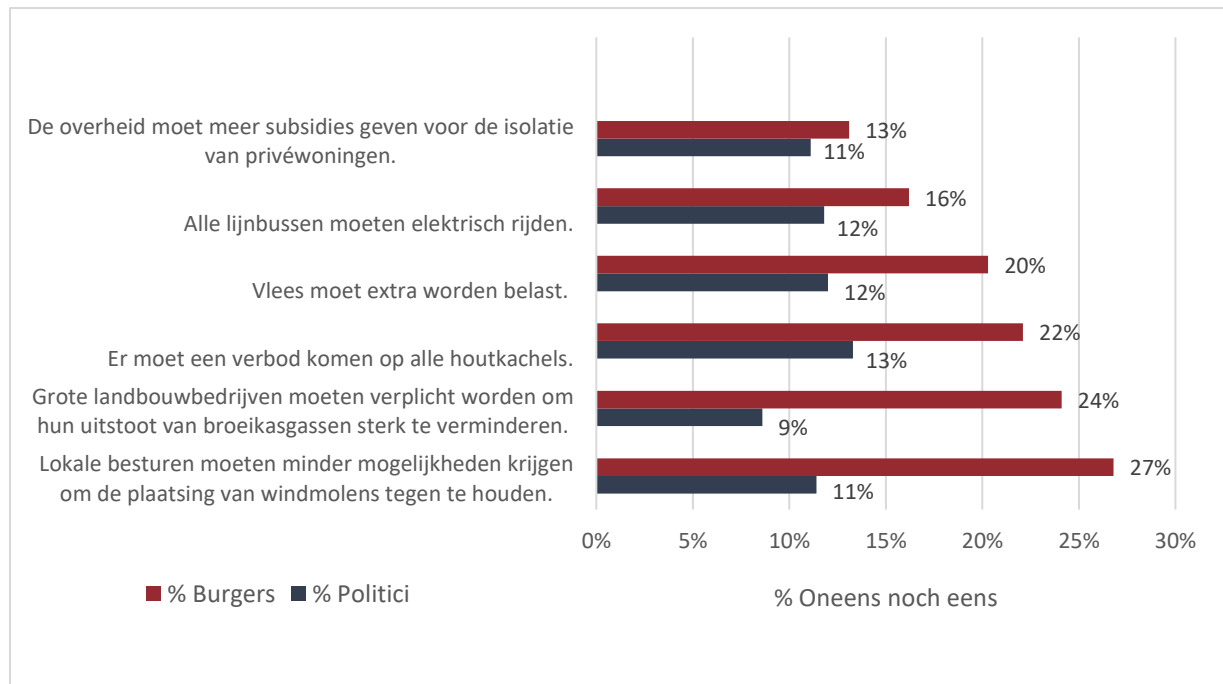

Steun voor klimaatbeleid bij politici en burgers

In de survey peilden we ook de mening van lokale politici over enkele actuele thema's. Eén daarvan was klimaatverandering. We legden respondenten zes concrete klimaatbeleidsvoorstellen voor en vroegen hen of ze deze voorstellen genegen waren of niet, op 7-puntenschaal gaande van helemaal oneens tot helemaal eens. Concreet werd er gevraagd in welke mate politici het eens of oneens waren met de volgende zes klimaatbeleidsvoorstellen: (1)“Vlees moet extra worden belast.”, (2)“Er moet een verbod komen op alle houtkachels.” (3)“De overheid moet meer subsidies geven voor de isolatie van privéwoningen.” (4)“Lokale besturen moeten minder mogelijkheden krijgen om de plaatsing van windmolens tegen te houden.” (5)“Alle lijnbussen moeten elektrisch rijden.” en tot slot: (6)“Grote landbouwbedrijven moeten verplicht worden om hun uitstoot van broeikasgassen sterk te verminderen.” Aan een representatieve steekproef¹ van 1,306 Vlamingen legden we in Februari 2023 exact dezelfde vragen voor in een online survey: in welke mate zijn zij bereid om diezelfde zes klimaatbeleidsmaatregelen te steunen?

Een eerste opvallende vaststelling, zo blijkt uit **Figuur 5**, is dat politici over het algemeen een meer uitgesproken mening hebben over klimaatbeleid dan de gemiddelde Vlaming: het aantal “onbeslist” – respondenten die aangeven dat ze het eens noch oneens zijn met de voorgelegde maatregelen, ligt systematisch hoger bij burgers dan bij politici. Over het elektrisch laten rijden van alle lijnbussen en het subsidiëren van isolatie voor privéwoningen zijn nagenoeg evenveel politici als burgers onbeslist. Bij de overige voorstellen liggen de percentages verder uit elkaar; 20 à 30 procent van de burgers geeft aan het noch oneens, noch eens te zijn met het belasten van vlees, het verbieden van houtkachels, het verminderen van broeikasgassen in de landbouw en het inperken van lokale autoriteit over de plaatsing van windmolens. Bij politici gaat het telkens om ongeveer 10 procent onbeslist. Opvallend ook: burgers lijken vaker een uitgesproken mening te hebben over voorstellen die hen rechtstreeks aanbelangen, zoals het subsidiëren van het isoleren van privéwoningen.

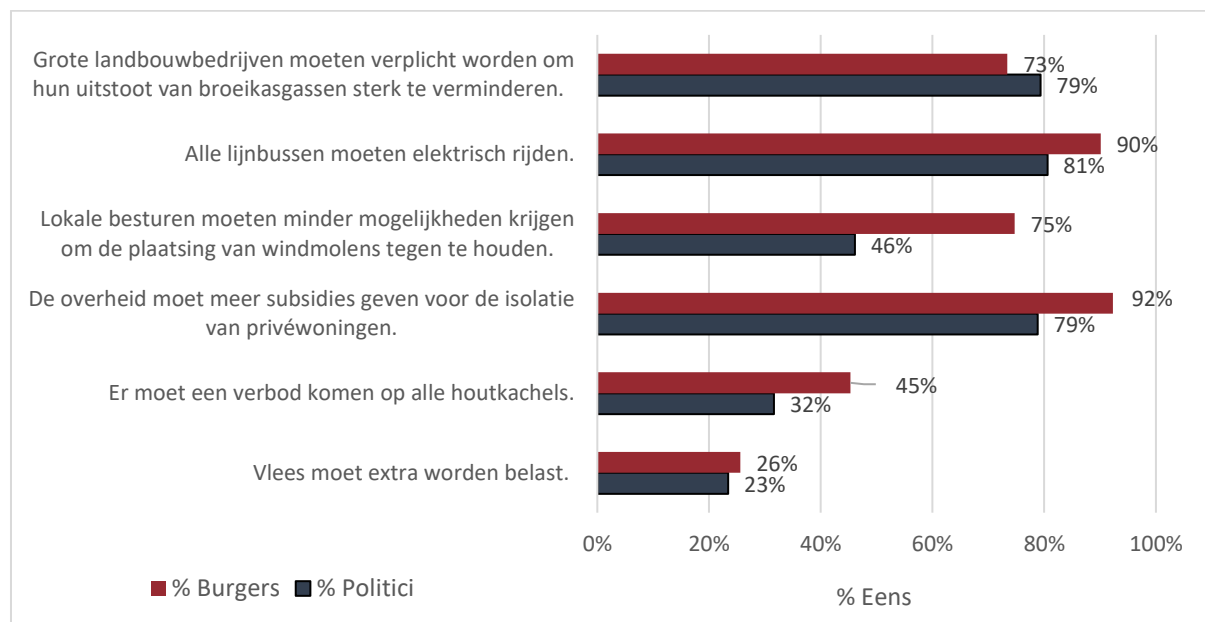
Figuur 5. Aantal politici (N=940) en burgers (N=1,306) in Vlaanderen die het oneens noch eens zijn met de klimaat voorstellen

¹ Representatieve steekproef van Vlaamse bevolking voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

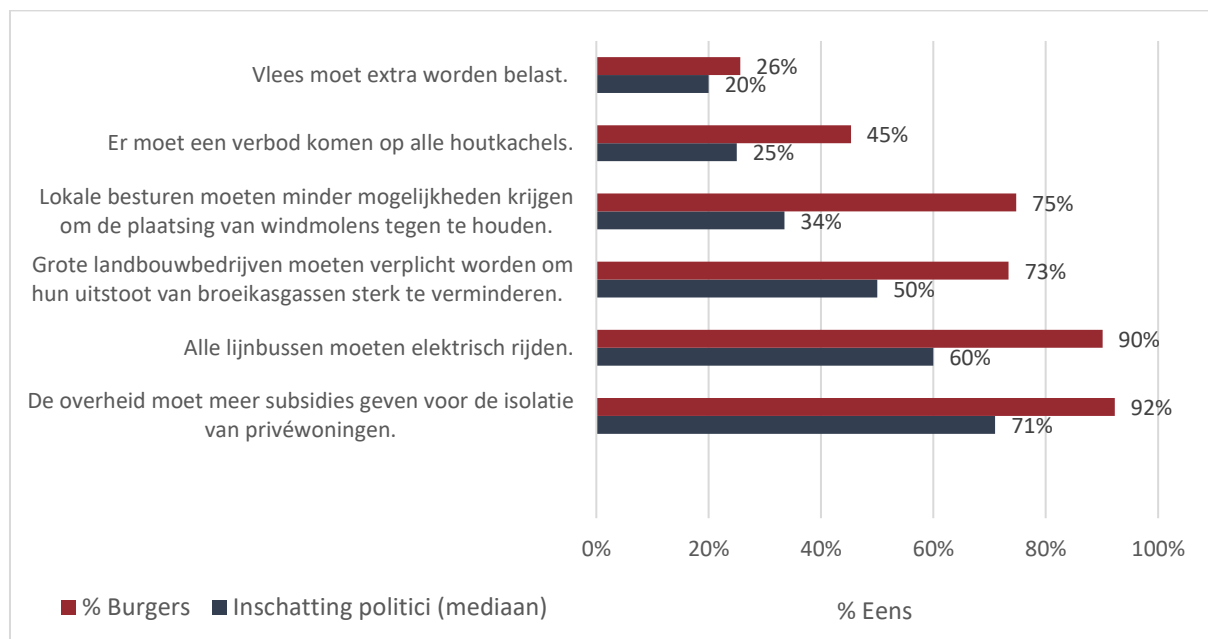
Verder zien we in **Figuur 6** dat politici met enkele van de voorstellen nagenoeg even vaak instemmen als burgers. Dat geldt voor het voorstel om landbouwbedrijven te verplichten om de uitstoot van broeikasgassen in te perken, waar zowel een meerderheid van politici (79%) als burgers (73%) voor te vinden zijn. Ook over het elektrisch laten rijden van lijnbussen zijn de meeste politici (81%) en zeker burgers (90%) het eens. Het subsidiëren van isolatie van privéwoningen kan eveneens op groot enthousiasme rekenen bij de Vlamingen (92% is het eens), en politici (79% is het eens). Belasten en verbieden ligt, zoals verwacht, moeilijker. Voor een verbod op houtkachels en belastingen op vlees zijn veel minder burgers, en zeker politici, te vinden. Tot slot zien we het meest opvallende verschil in voorkeuren tussen burgers en politici bij het voorstel om lokale besturen minder mogelijkheden te geven om de plaatsing van windmolens tegen te houden. Niet geheel verrassend vindt slechts de helft de lokale bestuurders die we bevroegen dat de macht van lokale besturen inzake het weigeren van windmolens een goed idee is. Bij de burgers is er wel heel wat meer enthousiasme voor dit voorstel (75% is het eens). Opvallend aan deze resultaten is vooral dat burgers over het algemeen méér gewonnen zijn voor de klimaatvoorstellen dan politici.

Figuur 6. Aantal politici (N=940) en burgers (N=1,306) in Vlaanderen die het eens zijn met de klimaatvoorstellen

Naast hun eigen voorkeur, vroegen we lokale politici ook om een inschatting te maken van de publieke opinie rond klimaatbeleid. Concreet vroegen we hen om aan te geven op een schaal van 0% tot 100%, hoeveel Vlamingen het volgens hen eens zijn met elk van de zes voorstellen die we eerder bespraken. Geen eenvoudige taak om in te schatten hoe Vlamingen zich verhouden tot enkele concrete voorstellen om de klimaatproblematiek aan te pakken. **Figuur 7** toont de resultaten van die inschattingsoefening, die we naast de feitelijke steun in de bevolking leggen (de resultaten van de representatieve survey bij Vlamingen).

Figuur 7. Inschatting van de steun voor klimaatbeleid bij de Vlaamse bevolking door politici (N=940) en de eigenlijke steun voor de voorstellen bij burgers (N=1,306)

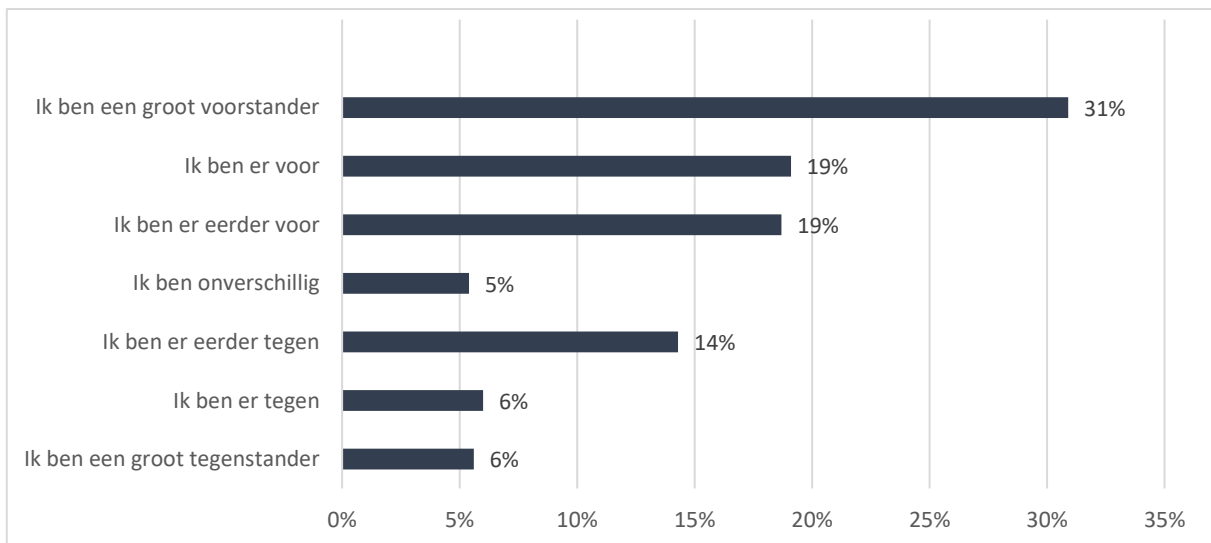
De vergelijking tussen de eigenlijke steun bij de bevolking voor verschillende klimaatmaatregelen en de inschatting die politici daarvan maken, leert ons een aantal interessante zaken. Zo zien we dat de steun voor klimaatbeleid systematisch wordt onderschat door politici. Voor elk van de zes voorstellen ligt de feitelijke steun van burgers hoger dan politici verwachten. Soms is de onderschatting beperkt – zoals bij het de belasting op vlees, waar 26 procent van de Vlamingen voorstander van is en politici schatten dat het 20 procent is – maar vaak is het verschil groot. Zo denken politici dat slechts een minderheid van de Vlamingen (34%) voorstander is van het idee om lokale besturen minder mogelijkheden te geven om de plaatsing van windmolens tegen te houden terwijl in realiteit niet minder dan 75 procent van de Vlamingen dit idee genegen is. Hetzelfde patroon zien we terug bij het voorstel om landbouwbedrijven te verplichten om hun uitstoot te beperken. Verder schatten politici correct in dat een meerderheid van de Vlamingen voorstander is van het subsidiëren van isolatie (71%) en het elektrisch laten rijden van bussen (60%), maar onderschatten ze *hoeveel* steun er voor deze ideeën is; in realiteit zijn meer dan 90 procent van de Vlamingen het immers eens met deze voorstellen.

Een belangrijke kanttekening die we hierbij moeten maken is dat er wordt gekeken naar de steun voor zes specifieke beleidsmaatregelen. Het is mogelijk dat we andere resultaten hadden gevonden indien we de steun voor andere klimaatbeleidsmaatregelen hadden bevroegd. Echter, we hebben geprobeerd om een diverse mix van beleidsmaatregelen te bevroegen met verschillende beleidsinstrumenten (belasting, verbod, subsidie, ...) en gericht op verschillende soorten activiteiten of gedrag.

De opkomstplicht afschaffen?

Naast klimaatbeleid en de traditionele media behandelde onze vragenlijst de recente afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen. Met enkele vragen poogden we in kaart te brengen hoe lokale politici, een maatschappelijke groep die zeer direct geconfronteerd wordt met de gevolgen van deze afschaffing, kijken naar deze afschaffing en de (mogelijke) gevolgen ervan. Zoals **Figuur 8** toont, is het overgrote deel (69%) van de respondenten voorstander van een opkomstplicht bij de lokale verkiezingen. Maar liefst 31 procent van hen geven zelfs aan een groot voorstander te zijn. Grote tegenstanders van de opkomstplicht zijn bijgevolg schaars – 12 procent is (grote) tegenstander, 14 procent is eerder tegen.

Figuur 8. Mening politici over de opkomstplicht bij lokale verkiezingen (N=930)

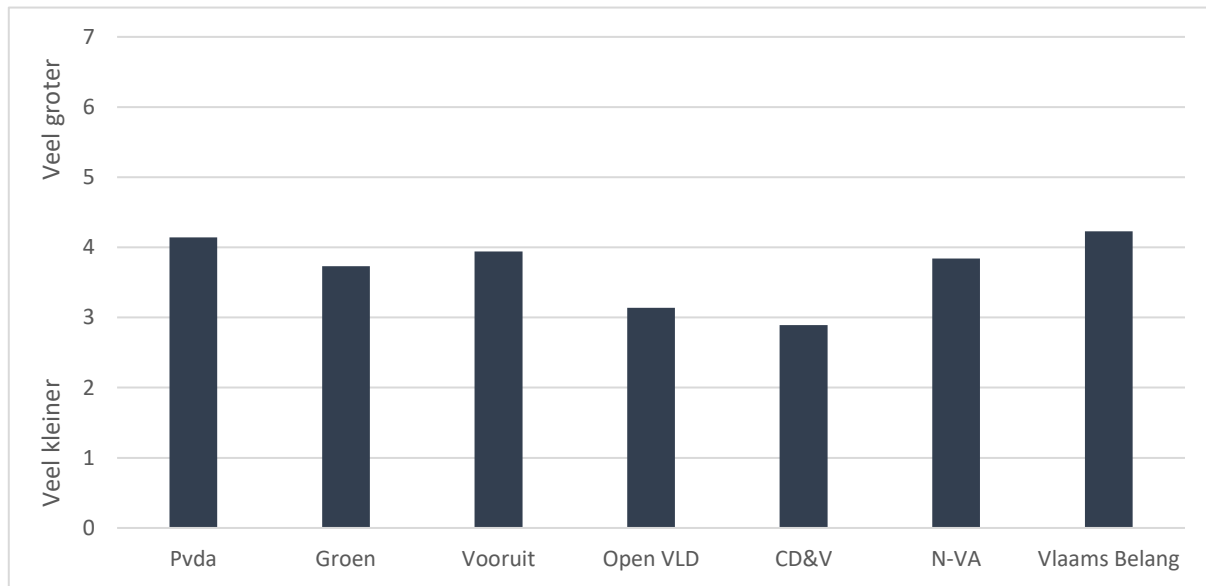
Maar waarom zijn de meeste politici voorstander van de opkomstplicht? Om deze vraag te beantwoorden, vroegen we aan politici om een aantal veelvoorkomende argumenten in het debat rond de afschaffing van de opkomstplicht te beoordelen als zijnde relevant of irrelevant.

Uit de resultaten blijkt dat politici vooral belang hechten aan argumenten die te maken hebben met het politiek betrekken van diverse groepen uit de samenleving. Veruit het populairste argument gaat over het feit dat een opkomstplicht zou zorgen voor een meer algemene vertegenwoordiging van iedereen in de maatschappij. Ook geloven politici sterk in het feit dat de opkomstplicht ervoor zorgt dat ze met meerdere maatschappelijke groepen rekening houden in het besluitvormingsproces. Bovendien geloven politici ook sterk dat stemgerechtigden zich door de opkomstplicht meer gedwongen gaan voelen om zich te informeren over de politiek, met een toename van de algemene politieke kennis als resultaat.

Het argument dat dan weer het minst belangrijk blijkt, is het idee dat bij een opkomstplicht burgers minder snel deel gaan nemen aan andere vormen van politieke participatie. Zo gaven respondenten aan niet te geloven in het idee dat de dwang die met een opkomstplicht gepaard gaat voor een gevoel van afkeer voor andere vormen van politieke participatie zorgt. Een ander argument dat redelijk onbelangrijk blijkt, stelt dat de overheid het recht niet heeft om de burger te verplichten om deel te nemen aan de politieke wereld. Dit moet dus wel kunnen, vinden politici. Bovendien valt op dat respondenten in het algemeen aangeven dat het feit of ze al dan niet electoraal voordeel halen bij een afschaffing van de opkomstplicht irrelevant is bij hun meningsvorming.

Vaak wordt er in debatten rond de opkomstplicht echter gespeculeerd over de electorale voor- of nadelen die bepaalde partijen zouden ondervinden bij een afschaffing. Daarom vroegen wij aan lokale politici om een inschatting te maken van de electorale gevolgen voor verschillende partijen. Concreet vroegen we hen: *“Wat zullen volgens u, bij de volgende verkiezingen op het lokale niveau, de electorale gevolgen zijn van de afschaffing van de opkomstplicht voor elk van de volgende partijen?”*, op een schaal van (1) *ze zullen veel kleiner worden* tot (7) *ze zullen veel groter worden*. Zo trachtten we beter te begrijpen hoe lokale politici kijken naar de specifieke consequenties van het al dan niet afschaffen van de opkomstplicht. De resultaten staan in **Figuur 9**.

Figuur 9. Mening politici over de opkomstplicht bij lokale verkiezingen (N=930)

Wanneer gevraagd naar welke partijen het grootste voordeel uit de afschaffing zullen halen, denkt de gemiddelde respondent dat vooral de radicale partijen er op vooruit zullen gaan. De radicaal-linkse PVDA en het radicaal rechtse Vlaams Belang zijn de enige twee partijen die over de helft van de gebruikte schaal scoren (respectievelijk 4.14 en 4.23). De gemiddelde respondent denkt dus dat deze twee partijen er (zij het zéér minimaal) op vooruit zullen gaan na de afschaffing van de opkomstplicht. Vooruit volgt met een score van 3.94, gevolgd door de N-VA (3.84) en Groen (3.73). Ook zij zullen volgens politici dus niet echt stemmen verliezen door het afschaffen van de opkomstplicht. De twee partijen die de afschaffing van de opkomstplicht volgens de respondenten electoraal het hardste zullen voelen zijn de Open VLD (3.14) en CD&V (2.89).

Van moraliteit naar beleid

Academisch onderzoek heeft aangetoond dat moraliteit een belangrijke rol speelt in de publieke houding tegenover wetenschap en technologie, zoals bijvoorbeeld bij de publieke steun voor kernenergie. Het is dan ook niet onlogisch dat politici en beleidsmakers soms morele argumenten gebruiken om het publiek te overtuigen van hun beleid in plaats van louter technische argumenten, die vaak complexer en moeilijk te begrijpen zijn. Maar welke morele argumenten worden gebruikt ter verantwoording van welk beleid? Om hier meer over te weten te komen, onderzoeken we in welke mate zogenaamde “moraliteitsframes” en “beleidsframes” met elkaar samenhangen. Frames, in het algemeen, worden gebruikt om gebeurtenissen of problemen en oplossingen op een bepaalde manier

te presenteren en te interpreteren. Moraliteitsframes presenteren en interpreteren informatie door te verwijzen naar algemene waarden (bijvoorbeeld: de mens is verantwoordelijk voor het zorg dragen voor onze planeet), terwijl beleidsframes over specifiek beleid gaan (bijvoorbeeld: energiebronnen moeten duurzaam zijn).

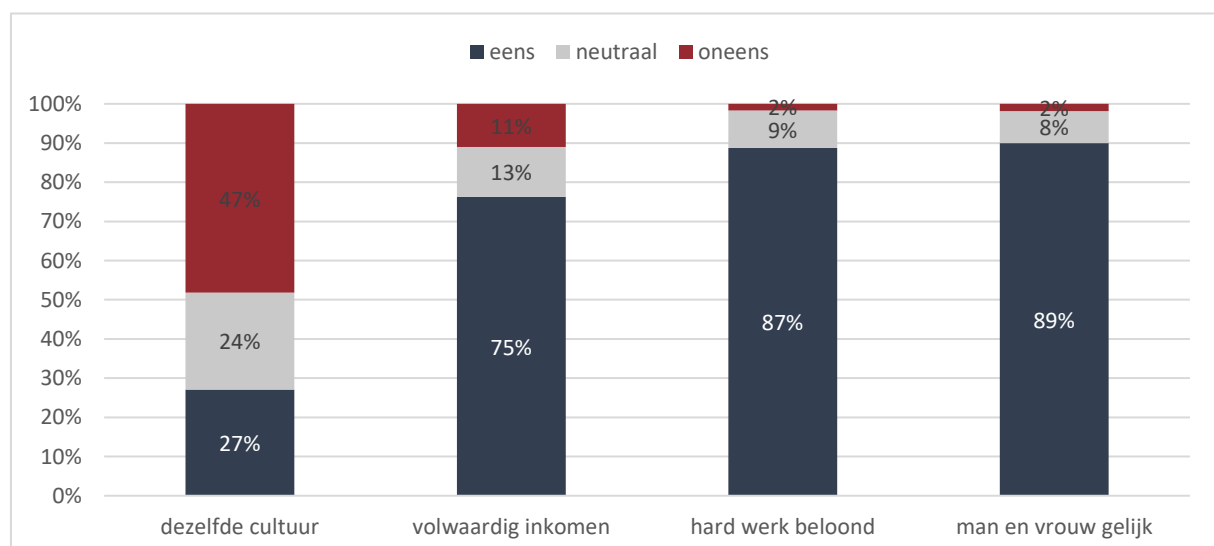
Concreet vroegen we politici in de survey in welke mate ze akkoord gaan met vier stellingen over hoe de samenleving moet worden georganiseerd (die moraliteitsframes bevatten) en in welke mate ze akkoord gaan met vier stellingen over de organisatie van energiebeleid (die beleidsframes bevatten). Daarnaast werd er hen gevraagd om diezelfde stellingen te ordenen op basis van hoe belangrijk ze elke stelling vinden. Deze vraagstelling laat ons toe om na te gaan of een voorkeur voor bepaalde moraliteitsframes samenhangt met een voorkeur voor bepaalde (energie)beleidsframes. In **Tabel 1** tonen we de stellingen die we voorlegden aan politici. We gaan ervanuit dat de stellingen in dezelfde rij met elkaar samenhangen, dat bijvoorbeeld iemands voorkeur over de waarde dat iedereen een volwaardig inkomen zou moeten hebben, gerelateerd is aan zijn/haar voorkeuren over betaalbare energie.

Tabel 1. Overzicht van de stellingen die werden voorgelegd aan politici in de bevraging

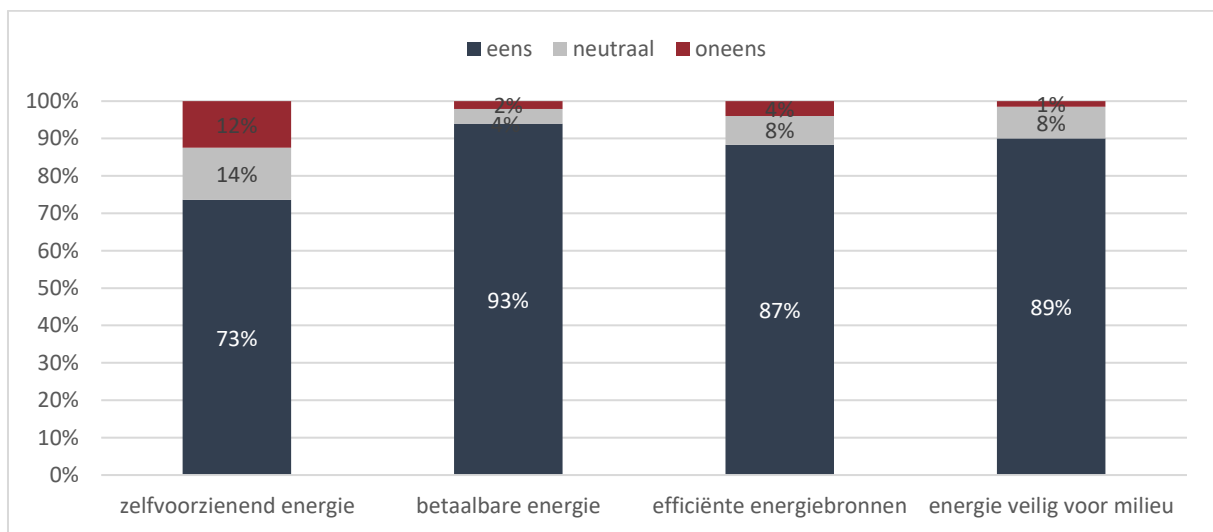
<i>Organisatie samenleving</i>	<i>Organisatie energiebeleid</i>
Ik wil in een samenleving leven waarin mensen dezelfde cultuur delen.	De overheid moet ervoor zorgen dat we volledig zelf kunnen voorzien in onze energie.
Ik wil in een samenleving leven waarin iedereen een volwaardig inkomen heeft.	De overheid moet ervoor zorgen dat ook mensen in nood toegang hebben tot betaalbare energie.
Ik wil in een samenleving leven waarin hard werk en initiatief nemen wordt beloond.	De overheid moet het gebruik van de meest efficiënte energiebronnen stimuleren.
Ik wil in een samenleving leven waarin mannen en vrouwen gelijk zijn in werk, loon, en huishoudtaken.	De overheid moet het gebruik van energiebronnen die veilig zijn voor het milieu stimuleren.

In **Figuur 10** zien we dat de meeste politici het eens zijn met de stellingen over de organisatie van de samenleving – enkel met de stelling dat men een samenleving wil waarin mensen dezelfde cultuur delen is bijna de helft het oneens en slechts 27 procent het eens. Bij de stellingen rond energiebeleid die worden getoond in **Figuur 11** zien we een gelijkaardig patroon, waar ook het merendeel van de politici het eens is met alle stellingen. Enkel de stelling rond het belang om zelfvoorzienend te zijn, krijgt minder steun.

Figuur 10. Het aantal respondenten dat het eens is met de stellingen rond de organisatie van de samenleving (N=480)

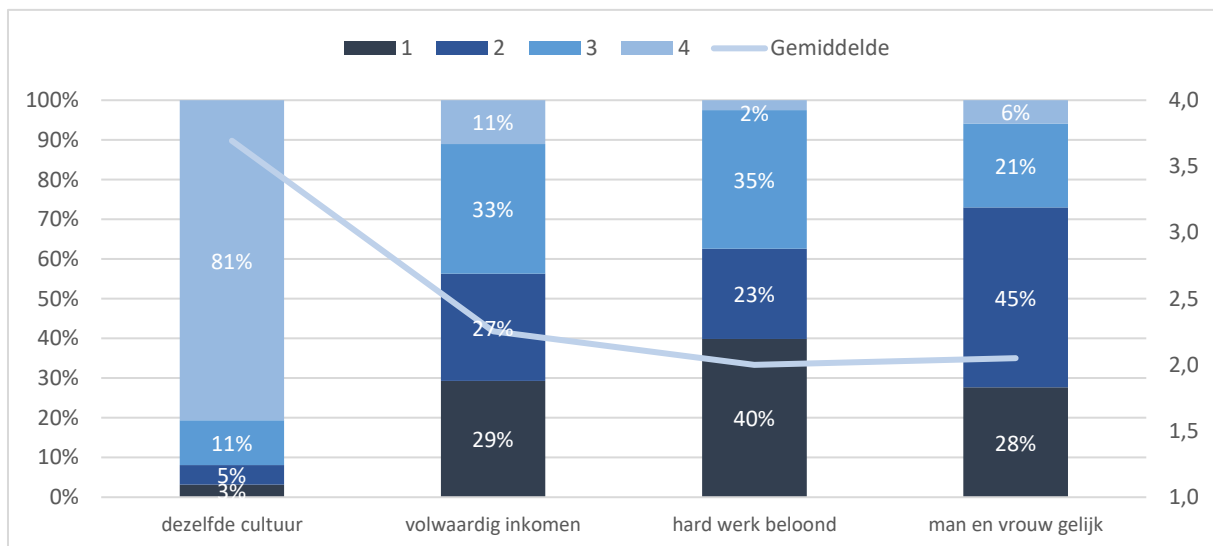

Figuur 11. Het aantal respondenten dat het eens is met de stellingen rond energiebeleid (N= 480)

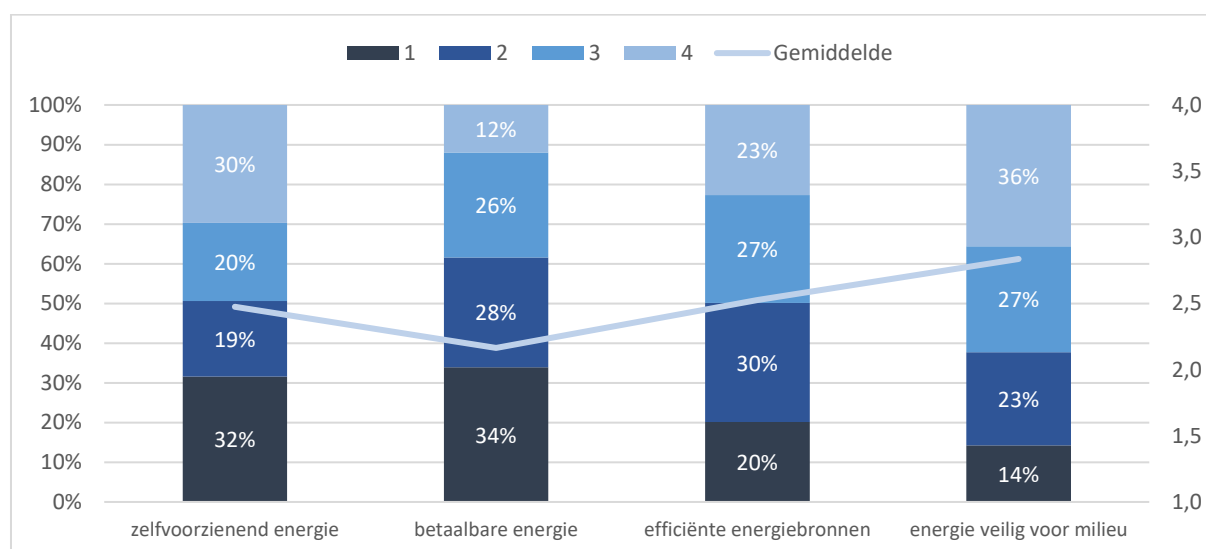

In figuur 12 en 13 tonen we hoe belangrijk politici elk van de stellingen vinden (ze werden gevraagd de stellingen te rangschikken in volgorde van belangrijkheid). Hier zien we dat met name betaalbare energie en gelijkheid tussen man en vrouw belangrijke waarden zijn voor politici. De stellingen rond het delen van een gemeenschappelijke cultuur en de veiligheid van energiebronnen lijken dan weer minder belangrijk te zijn voor politici.

Figuur 12. Het aantal politici dat een bepaalde ranking toekeende aan de stellingen rond de organisatie van de samenleving (1 = belangrijkste stelling, 4 = minst belangrijke stelling) (N=444)

Figuur 13. Het aantal respondenten dat een bepaalde ranking toekende aan een stelling rond energiebeleid (1 = belangrijkste stelling, 4 = minst belangrijke stelling) (N=427)

Op basis van bovenstaande figuren kunnen we echter niet nagaan of een voorkeur over hoe de samenleving moet worden georganiseerd ook samenhangt met iemands voorkeuren omtrent energiebeleid. Om hier meer inzicht in te krijgen, kijken we naar de correlaties tussen de antwoorden op de twee types stellingen (zie Tabel 1). Wanneer bijvoorbeeld een voorkeur voor de stelling rond betaalbare energie samengaat met een voorkeur voor de stelling rond het voorzien van een volwaardig inkomen voor iedereen, zal de correlatie tussen de antwoorden op deze twee stellingen hoog zijn.

In **Tabel 2** zien we dat de correlaties – hoewel zwak – in bijna alle gevallen het sterkst positief zijn bij de vooropgestelde combinaties (in vet). Dit is een eerste indicatie dat bepaalde morele en beleidsframes inderdaad samenhangen; als politici het bijvoorbeeld eens zijn met het idee dat hard werken moet worden beloond in onze samenleving, zijn ze vaker eens met beleid dat het efficiënt gebruik van energiebronnen aanmoedigt.

Tabel 2. Correlaties tussen de morele frames (links) en de energieframes (bovenaan) op basis van de vraag in hoeverre men het eens was met de stellingen.

	Zelfvoorzienend energie	Betalbare energie	Efficiënte energiebronnen	Energie veilig voor milieu
Dezelfde cultuur	0,17	-0,20	0,10	-0,14
Volwaardig inkomen	0,10	0,35	0,02	0,28
Hard werken beloond	0,07	-0,26	0,15	-0,16
Gelijkheid man-vrouw	0,09	0,18	0,12	0,25